

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการทำงานวิจัยครั้งนี้ คือ

1. เอกสารเกี่ยวกับภาษาอังกฤษโครงการงาน
 - 1.1 ความหมายของภาษาอังกฤษโครงการงาน
 - 1.2 ขั้นตอนของการดำเนินงานของโครงการงาน
 - 1.3 แนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษโครงการงาน
 - 1.3.1 การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ
 - 1.3.2 การเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา
2. เอกสารเกี่ยวกับทักษะทางภาษา
3. เอกสารเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 3.1 ความหมายและองค์ประกอบของความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 3.2 คุณลักษณะของบุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง
 - 3.3 การประเมินความภาคภูมิใจในตนเอง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารเกี่ยวกับภาษาอังกฤษโครงการงาน

1.1 ความหมายของภาษาอังกฤษโครงการงาน

ภาษาอังกฤษโครงการงาน (English Project Work) เป็นรายวิชาใหม่ที่บรรจุไว้ในหลักสูตรภาษาอังกฤษ ระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2539 จัดเป็นรายวิชาภาษาอังกฤษแบบเข้ม กลุ่มพัฒนาความสามารถทางภาษาอังกฤษ (English Language Improvement) ที่เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาตามความต้องการ ความถนัด และ

ความสนใจของผู้เรียนโดยเน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติจริง ฝึกการคิดอย่างสร้างสรรค์ รู้จักวิเคราะห์ วิจัย วิจารณ์ พัฒนาความสามารถในการรับสารด้วยการฟังและการอ่าน รวมทั้ง การส่งสารด้วยการพูดและเขียนให้มีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ, 2540, หน้า 26)

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการนั้นได้มีนักการศึกษาชาวต่างประเทศ กล่าวไว้ในความหมายที่สอดคล้องกัน ดังเช่น Fried-Booth (1987, p. 5) ได้กล่าวถึงโครงการ ว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการปรึกษากันในสิ่งที่ผู้เรียนต้องการจะทำโดยขอบเขตของงานถือว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากกว่าการมอบหมายงานโดยผู้สอน เช่นเดียวกับที่ Katz (1994) ได้ กล่าวไว้ว่า โครงการ คือการสำรวจอย่างลุ่มลึกในหัวข้อของการเรียนรู้โดยผู้เรียนกลุ่มเล็ก ๆ ทั้งชั้น หรือผู้เรียนเพียงคนเดียว การค้นคว้ามีสาระสำคัญคือเป็นสิ่งที่ผู้ค้นคว้าตั้งใจจะทำโครงการ มีจุด มุ่งหมายอยู่ที่การเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหัวข้อของโครงการมากกว่าการได้รับคำตอบจากผู้สอน

แนวคิดอีกประการหนึ่งที่ Stoller (1997, pp. 2-9) กล่าวถึงโครงการว่า เป็นการ เรียนรู้ที่เปรียบเสมือนพาหนะสำหรับผู้เรียนที่มีประโยชน์อย่างหลากหลาย มีการผสมผสานการเรียนรู้อันภาษากับการเรียนรู้ด้านเนื้อหาเพื่อทำให้เกิดประสิทธิผลตามจุดมุ่งหมาย โดยมี ลักษณะของโครงการดังนี้ คือ

1. ยึดการเรียนรู้ด้านเนื้อหามากกว่าเป้าหมายเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งของภาษา
2. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก ให้ความช่วยเหลือ ผู้เรียนตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการ
3. เป็นเรื่องราวของการทำงานแบบร่วมแรงร่วมใจกันมากกว่าการแข่งขันกัน
4. เป็นการผสมผสานทักษะและกระบวนการค้นหาข้อมูลด้วยงานที่เป็นจริงในชีวิต ประจำวัน
5. จุดสุดยอดของความสำเร็จอยู่ที่ผลงานของโครงการ
6. เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง มี ความสามารถในการค้นหาความรู้ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาทักษะทางภาษา ความรู้ด้าน เนื้อหา และความสามารถในการคิด

นอกจากนั้น Haines (1989, p.1) และ Sheppard & Stoller (1995) ยังได้กล่าว ว่า โครงการเป็นความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละทักษะที่หลากหลาย มีจุดเน้นเกี่ยวกับหัวข้อที่

ผู้เรียนสนใจปฏิบัติมากกว่าการเจาะจงในงานด้านภาษาอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยกำหนดรูปแบบของโครงการ 4 แบบคือ

1. Information and Research Project เกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ เช่น การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประเทศอังกฤษ
2. Survey Project เกี่ยวกับการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล เช่น การสำรวจอิทธิพลของอังกฤษและอเมริกันที่มีต่อการดำรงชีวิต การสำรวจการใช้ภาษาอังกฤษ
3. Production Project เกี่ยวกับการนำเสนอผลงาน เช่น การจัดป้ายนิเทศผลงาน แผ่นพับการจัดรายการวิทยุ การเขียนรายงาน
4. Performance / Organizational Project เกี่ยวกับการนำเสนอผลงานด้วยการแสดง เช่น การโต้วาทิ การแสดงแพชั่นโชว์

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า กิจกรรมโครงการเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากกว่าการเรียนในห้องเรียน ด้วยเหตุที่เป็นการปฏิบัติจริงซึ่งเน้นการสื่อสารและสถานการณ์ที่เป็นจริง เพราะฉะนั้นการกำหนดงานตามความต้องการของผู้เรียนจึงเป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญที่สุดของโครงการ โดยผู้เรียนสามารถเลือกงานหรือสิ่งที่ต้องการจะทำตามแรงจูงใจของตนเองเป็นหลัก เพราะแรงจูงใจของผู้เรียนจะก่อให้เกิดพัฒนาการทางภาษาในระหว่างการทำโครงการของโครงการตามบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

1.2 ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ

จากความหมายของโครงการที่กล่าวแล้วนั้น นักการศึกษาแต่ละท่านจึงได้กำหนดขอบเขตของการดำเนินงานของโครงการไว้หลายรูปแบบที่สอดคล้องกัน เช่น

แนวความคิดของ Fried-Booth (1987, p. 6) ได้กำหนดขั้นตอนที่สมบูรณ์ของโครงการดังนี้คือ

1. ขั้นวางแผน โดยการให้ความร่วมมือ อภิปรายเนื้อหาและขอบเขตของโครงการ โดยพยากรณ์ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นระหว่างผู้สอนและผู้เรียน
2. ขั้นดำเนินการ โดยการปฏิบัติงานตามที่ได้วางแผน และใช้ทักษะทางภาษาคือ ฟัง พูด อ่าน เขียน ผสมผสานกันอย่างเป็นธรรมชาติระหว่างดำเนินการ

3. ขั้้นทบทวนและแก้ไขโครงการน โดยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ การนำเสนองผลงานระหว่างดำเนินการและหลังดำเนินการ

สัมฤทธิ์ผลของโครงการนตามแนวคิดนี้ขึ้นอยู่กับการพัฒนาโครงการนตามขั้นตอนดังนี้

1. การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างแรงจูงใจ คือ การร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหัวข้อของโครงการน สร้างบรรยากาศของการเริ่มต้นโครงการนให้ น่าสนใจโดยเน้นทักษะทางภาษาด้านการฟังและการพูด

2. การกำหนดเป้าหมายของโครงการน คือ การเจรจาให้ข้อเสนอแนะ แสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับรายละเอียดของโครงการน ใช้ทักษะทางภาษาคือ การฟัง การพูด และอาจ ใช้ทักษะเขียนในการบันทึกประกอบการอภิปราย

3. การฝึกหัดด้านทักษะทางภาษา คือ การฝึกทักษะทางภาษาตามความต้องการ ของผู้เรียนในชั้นเริ่มต้นของโครงการนเพื่อฝึกฝนให้เกิดความคล่องแคล่ว เช่น การรับชมวิดีโอทัศน์

4. การออกแบบเครื่องมือ คือ การรวบรวมข้อมูล เช่น แบบสอบถาม โดยใช้ทักษะ อ่านและเขียน

5. การจัดกิจกรรมกลุ่ม คือ การลงมือปฏิบัติเพื่อหาข้อมูลในรูปงานเดี่ยว งานกลุ่ม ทั้งในและนอกห้องเรียน

6. การรวบรวมข้อมูล คือ การรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็น ในแต่ละกลุ่ม

7. การปรับปรุงเครื่องมือ คือ การพัฒนาและปรับปรุงเครื่องมือซึ่งเป็นขั้นสุดท้ายของ การดำเนินการน โดยการอภิปรายแสดงความคิดเห็นและประเมินงานของกลุ่ม

8. การนำเสนองผลงาน คือ การแสดงผลสรุปของการดำเนินการน นำเสนอได้ด้วย รูปภาพ วิดีทัศน์ การแสดง การสาธิต และใช้ทักษะทางภาษาทุกด้านเข้ามาประกอบ

นอกจากนั้น Hartman (1995, อ้างใน วัฒนมา มัคคสมัน, 2539, หน้า 30-31) ได้ กล่าวถึงกระบวนการของโครงการนว่าควรมีลำดับขั้นตอน คือ เริ่มต้นด้วยการเลือกหัวข้อโครงการน สร้างทิศทางการทำงานตามแผนของโครงการน รวบรวมข้อมูลเพื่อประเมินผลความก้าวหน้าของ โครงการน และสรุปด้วยการประมวลผลข้อมูลเพื่อกำหนดรูปแบบการนำเสนองผลงาน

จึงเห็นได้ว่า การคัดเลือกหัวข้อสำหรับโครงการนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง ดังที่ Katz (1998) ได้กล่าวถึงข้อควรพิจารณาในการเลือกหัวข้อสำหรับโครงการนคือ

1. ลักษณะของกลุ่มผู้เรียน
2. สภาพบรรยากาศของสถานที่เรียน
3. สภาพวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่เรียน
4. ข้อมูลในท้องถิ่น
5. ศักยภาพของหัวข้อต่อการเรียนรู้
6. ความรู้และความสามารถของผู้สอนเกี่ยวกับหัวข้อโครงการ

Ribe' and Vidal (1993, pp. 4-5) ได้กล่าวถึงลักษณะของโครงการว่า เริ่มต้นจากรูปแบบของงานสามระดับคือ

งานระดับที่หนึ่ง คือ งานที่มีจุดมุ่งหมายพัฒนาความสามารถในการสื่อสารเฉพาะด้านของภาษาที่ได้เรียนมา เช่น การแก้ปัญหาตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่กำหนด

งานระดับที่สอง คือ งานที่มีจุดเน้นอยู่ที่เนื้อหา กระบวนการและภาษา มีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ต้องการ พิจารณาเลือกกระบวนการ รวบรวมข้อมูลเพื่อนำเสนอ วิเคราะห์กระบวนการ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้ภาษาเป็นสื่อทำให้เกิดงานที่แท้จริงตามกระบวนการ และมีการดำเนินงานตามหัวข้อและเนื้อหาที่กำหนดไว้

งานระดับที่สาม คือ งานที่เป็นการพัฒนางานระดับที่สองให้มีขอบเขตที่กว้างขึ้น มีความสัมพันธ์ของภาษาและยุทธศาสตร์การคิดในระดับที่สูงขึ้น มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียนผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ทางภาษา เป็นการทำงานที่มีขอบเขตกว้างขึ้นตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา คำนึงถึงเจตคติ แรงจูงใจ และจิตสำนึกของผู้เรียน ตัวอย่างเช่น การวางแผนงานเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งต้องพิจารณาการเปลี่ยนแปลงสภาพทางภูมิศาสตร์ กิจกรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การจัดเตรียมข้อมูลที่จำเป็น พิจารณาทางเลือกที่หลากหลาย สุดท้ายคือ การนำเสนอหัวข้อและประเมินกิจกรรม

ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า โครงการ คือรูปแบบที่สมบูรณ์รวมทั้งการนำไปใช้ของงานในระดับที่สองและสาม ซึ่งตามแนวคิดของ Ribe' and Vidal (1993, pp. 2-3) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการทำโครงการดังต่อไปนี้ คือ

1. สร้างบรรยากาศในห้องเรียน เพื่อเตรียมความพร้อมของสมาชิกในการทำงานกลุ่ม และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำงาน

2. กระตุ้นให้เกิดความสนใจเกี่ยวกับหัวข้อที่ผู้เรียนสนใจจะทำโครงการ ควรเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสนใจจะปฏิบัติ และตระหนักถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้รับ ควรใช้วิธีการระดมพลังสมองและเทคนิคการกระตุ้นให้เกิดความสนใจ เช่น ดนตรี สไลด์ หรือธรรมชาติ เพื่อนำความรู้สึของผู้เรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน

3. คัดเลือกหัวข้อด้วยการเจรจา สังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่สนใจเพื่อหาข้อตกลงที่จะทำโครงการ

4. วางแผนโครงการ โดยการวางแผนและกำหนดขอบเขตของโครงการพร้อมทั้งกำหนดงาน วิเคราะห์ขั้นตอนการทำงาน การจัดเตรียมอุปกรณ์ การกำหนดทักษะทางภาษาเพื่อปฏิบัติโครงการให้สัมฤทธิ์ผล

5. ดำเนินการตามแผนของโครงการ เป็นขั้นดำเนินการเกี่ยวกับข้อมูลตามแผนของโครงการ ด้วยบทบาทที่กำหนดไว้สำหรับสมาชิก มีการคัดเลือก การสรุปย่อ และจัดเรียงข้อมูลอย่างเป็นระบบตามขอบเขตของโครงการ

6. รายงานผลการปฏิบัติงาน เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากในการดำเนินโครงการ เพราะเป็นขั้นการสื่อสาร ถ่ายโยงความคิดความรู้สึกที่เกี่ยวกับข้อมูลนั้นและปรับแก้ไขให้เหมาะสม อาจจะเป็นการรายงานด้วยการพูด หรือการเขียน โดยเริ่มต้นด้วยการรายงานของสมาชิกในกลุ่ม หลังจากนั้นตัวแทนของกลุ่มรายงานสรุปกระบวนการทั้งหมดที่สมบูรณ์

7. พิจารณาข้อมูลย้อนกลับ เป็นขั้นตอนการทบทวนและแก้ไขกระบวนการ โดยมองภาพรวมทั้งหมดของโครงการเพื่อพัฒนาทักษะการจัดการ กลยุทธ์การทำงานในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนจะต้องตระหนักว่างานที่เกิดขึ้นนั้นต้องมีความมั่นคง สมเหตุสมผล น่าสนใจ บางครั้งจำเป็นต้องมีการเสี่ยง ลองผิดลองถูกเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขต่อไป

8. รวบรวมข้อมูลที่ได้ปฏิบัติ เป็นการรวบรวมสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการเข้าด้วยกันและพัฒนาทักษะที่ได้ใช้ เช่น การระดมพลังสมอง การแก้ไขงาน การเจรจาแสดงความคิดเห็น ให้ความร่วมมือกันและกัน และพัฒนารูปแบบของโครงการให้พร้อมที่จะนำเสนอ

9. นำเสนอโครงการ เป็นการนำเสนอผลงานที่กลุ่มได้ร่วมกันดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไข และนำเสนอตามมติของกลุ่ม

10. ประเมินผล เป็นการตรวจสอบสัมฤทธิ์ผลของผลงานว่าสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ รวมทั้งประเมินกระบวนการและความสามารถทางภาษาที่ผู้เรียนได้รับในระหว่างการเรียนรู้

ลักษณะของโครงการตามแนวคิดของ Katz (1994) ที่กล่าวไว้คือ (1) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ทักษะต่าง ๆ (2) กำหนดความสามารถของผู้เรียน (3) เน้นแรงจูงใจภายในของผู้เรียน และ (4) ให้กำลังใจผู้เรียนในสิ่งที่ผู้เรียนทำงานและยอมรับการทำงานนั้น แนวความคิดนี้ได้กำหนดขั้นตอนของการทำโครงการเป็น 3 ระยะ คือ

ขั้นที่ 1 การคัดเลือกหัวข้อที่จะสำรวจโครงการจากผู้สอนหรือผู้เรียน โดยคำนึงถึงความสำคัญของหัวข้อว่า ควรสัมพันธ์กับประสบการณ์ชีวิตประจำวันของผู้เรียน ผสมผสานกับหลากหลายวิชา ควรใช้เวลาในการทำโครงการที่เหมาะสมอย่างน้อย 1 สัปดาห์ และควรพิจารณาความเหมาะสมของสถานที่ที่จะทำโครงการ

ขั้นที่ 2 การสำรวจภาคสนาม โดยการสังเกต การสร้างรูปแบบเครื่องมือ การบันทึกการคาดเดาเหตุการณ์ การอภิปราย เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การนำเสนอผลลัพธ์ที่ได้จากการสำรวจ

ส่วนแนวความคิดของ Stoller (1997, p. 4) ได้จัดรูปแบบของโครงการตามกิจกรรมที่ปฏิบัติ คือ

1. โครงการแบบกำหนดโครงสร้าง (Structure Project) โดยผู้สอนเป็นผู้กำหนดหัวข้อกิจกรรม วิธีการ และการนำเสนอให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติ

2. โครงการแบบไม่กำหนดโครงสร้าง (Unstructure Project) โดยผู้เรียนเป็นผู้กำหนดหัวข้อกิจกรรม วิธีการและการนำเสนอตามความสนใจของตนเอง

3. โครงการแบบกึ่งกำหนดโครงสร้าง (Semi-Structure Project) โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดหัวข้อกิจกรรม วิธีการและการนำเสนอ

นอกจากนั้น Katz and Chard (1994) อ้างใน วัฒนา มัคคสมัน (2539, หน้า 33 – 35) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการสอนแบบโครงการไว้ว่า

1. หัวข้อของโครงการและการเลือกหัวข้อโครงการจะต้องมาจากความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ฉะนั้นผู้สอนควรมีเกณฑ์ในการเลือกหัวข้อดังนี้

- 1.1 เป็นหัวข้อที่ทุกคนหรือส่วนใหญ่ของกลุ่มสนใจ
 - 1.2 มีแหล่งข้อมูล ทรัพยากรในท้องถิ่นเพียงพอในการทำกิจกรรม
 - 1.3 เป็นหัวข้อที่ผู้เรียนพอจะมีประสบการณ์บ้าง
 - 1.4 เป็นหัวข้อที่ผู้เรียนสามารถใช้ประสบการณ์ตรงในการค้นคว้าข้อมูลและข้อเท็จจริง
 - 1.5 เป็นเรื่องที่ทำให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ตรงกับเรื่องนั้นได้จริง
 - 1.6 เป็นเรื่องที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ
 - 1.7 เป็นหัวข้อที่มีความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของการเรียนการสอน
 - 1.8 เป็นเรื่องที่เปิดโอกาสให้มีการร่วมมือกันในการทำงาน
 - 1.9 ผู้เรียนมีโอกาสใช้ทักษะต่าง ๆ ในการเรียนรู้
 - 1.10 ผู้ปกครองมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ
2. กิจกรรมหลักในการสอนแบบโครงการประกอบด้วย
 - 2.1 กิจกรรมการศึกษาค้นคว้า Investigation Activities
 - 2.2 กิจกรรมการสร้าง Construction Activities
 - 2.3 กิจกรรมการเล่นสมมติ Dramatic Play

สรุปได้ว่า โครงการไม่ใช่แนวคิดที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างง่ายดายนักแต่อย่างไรก็ตามโครงการก็เป็นสิ่งที่กระตุ้น เสริมสร้างการเรียนรู้ และประสบการณ์การเรียนการสอนให้แก่ผู้สอนและผู้เรียนที่มีคุณค่ายิ่ง สอดคล้องกับแนวความคิดที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางตามคำกล่าวของ Sheppard and Stoller (1995, p. 15)

ดังนั้นจากแนวคิดและขั้นตอนเกี่ยวกับโครงการของ Fried - Booth (1987), Ribe and Vidal (1993), Katz (1994) Stoller (1997) Haines (1989) และ วัฒนา มัคคสมัน (2539) ที่ได้เสนอไว้ จึงได้มีการผสมผสานความคิดดังกล่าวและสรุปขั้นตอนการดำเนินการของโครงการไว้ดังนี้

ขั้นวางแผน เป็นการสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนในกลุ่มร่วมกันระดมพลังสมองสำรวจความสนใจเกี่ยวกับหัวข้อโครงการ วิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนด

เป้าหมายของโครงการที่จะปฏิบัติให้ชัดเจนว่าจะทำอะไร ขอบเขตของโครงการเป็นอย่างไร ตลอดจนวางแผนแก้ปัญหา และหาข้อสรุปของการนำเสนอโครงการว่าจะนำเสนอด้วยทักษะภาษาอย่างไร

ขั้นตอนการของโครงการ เป็นการปฏิบัติโครงการตามที่ได้วางแผน โดยการจัดทำเครื่องมือเพื่อค้นหาข้อมูลตามขอบข่ายของหัวข้อโครงการที่จะปฏิบัติด้วยการใช้ทักษะทางภาษา และกระบวนการเรียนด้วยการแก้ปัญหาประกอบการทำงาน หลังจากนั้นจึงรวบรวมและจัดระบบข้อมูลที่ได้เพื่อนำเสนอให้กลุ่มพิจารณา ปรับปรุง แก้ไขตามมติของกลุ่ม

ขั้นตอนของโครงการ เป็นการนำเสนอผลงานของโครงการ สรุปว่าโครงการนั้นบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการทำโครงการต่อไป

จากแนวความคิดและขั้นตอนของโครงการตามที่กล่าวแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า แต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติ ผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองและเป็นอิสระให้แก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกมั่นใจในการทำงาน มีความรู้สึกท้าทาย เห็นคุณค่าในผลงานของตนเองด้วยการร่วมแรงร่วมใจ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติโครงการกับกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน เพราะ Entwistle (1970, p. 203) ได้กล่าวสนับสนุนการเรียนด้วยตนเองของผู้เรียนว่า จุดสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนคือ การกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ไขว่คว้า ค้นหาในสิ่งที่อยากจะเรียนรู้ด้วยความพยายามของตนเอง เพื่อแสดงว่าผู้เรียนได้เป็นเจ้าของความรู้นั้น ด้วยการลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริง

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษโครงการนั้น ผู้สอนต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมและบรรยากาศที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกภาษาตามแนวคิดของภาษาเพื่อการสื่อสารในการปฏิบัติโครงการ

1.3 แนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษโครงการ

การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษโครงการนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถทางภาษาของตนเองด้วยกิจกรรมตามความสนใจและความถนัด ดังนั้นเพื่อให้แนวทางการจัดการเรียนการสอนนี้มีประสิทธิภาพจึงควรคำนึงถึงแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย อาทิ การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ และการเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา

1.3.1 การเรียนรู้ แบบร่วมแรงร่วมใจ (Cooperative Learning)

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับวิชาภาษาอังกฤษโครงการเพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมและเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักการแก้ปัญหา และแสวงหาความรู้ใหม่ มีการยอมรับบทบาทของกันและกันเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามยุทธศาสตร์ของตนเอง

Olsen & Spencer (1992) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจเป็นรูปแบบการเรียนที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ผู้เรียนทุกคนเป็นผู้กระตุ้นให้กำลังใจต่อสมาชิกในกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนรู้แบบนี้ออกการเรียนรู้ภาษาคือ

1. เพิ่มความคล่องแคล่วและความหลากหลายของวิธีการฝึกใช้ภาษาระหว่างที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
2. มีพัฒนาการด้านทักษะความคิด
3. มีการผสมผสานภาษากับเนื้อหาความรู้
4. มีการใช้สื่ออย่างหลากหลายที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางภาษา
5. เป็นอิสระในการฝึกทักษะการสื่อสารด้วยตนเอง
6. เป็นโอกาสที่ได้ปฏิบัติตนให้เป็นแหล่งข้อมูลของสมาชิกในกลุ่มซึ่งกันและกัน

นอกจากนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 31) กล่าวถึงความหมายของการเรียนแบบร่วมแรงร่วมใจว่า หมายถึง การเรียนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ ความสามารถแตกต่างกัน แต่ต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงบวก ให้ความไว้วางใจกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันทรัพยากร การเรียนรู้ เป็นกำลังใจให้กันและกัน คนเรียนเก่งจะช่วยเหลือคนที่เรียนอ่อน สมาชิกร่วมกันรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนในกลุ่ม ยอมรับในบทบาทและผลงานของเพื่อน มีการฝึกฝนทักษะทางสังคมเพื่อทำงานกลุ่ม ยึดหลักความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือความสำเร็จของกลุ่ม

ด้วยเหตุที่หลักการของการเรียนรู้นี้จะบรรลุผลได้ต้องได้รับความร่วมมือระหว่างผู้เรียนและผู้สอน การจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เหมาะสม ดังนั้นจึงควรพิจารณาถึงบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ ดังนี้ คือ

บทบาทผู้สอน

1. จัดบรรยากาศที่เสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ สรุปผลการเรียนรู้และประเมินผลให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
2. ให้ความเป็นกันเอง เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ประสานงาน ให้กำลังใจ ยกย่อง ให้อิสระและคำชมเชยโดยยึดความสำเร็จของกลุ่มเป็นหลัก
3. กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการทำงานและการแสดงออกโดยไม่ควรชี้หน้าหรือโน้มน้ำหนักความคิดของผู้เรียน
4. ผู้สอนต้องระลึกเสมอว่า สามารถสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมผู้เรียนให้เรียนรู้ได้ แต่ไม่สามารถเรียนแทนผู้เรียนได้

บทบาทผู้เรียน

1. เป็นผู้ลงมือกระทำ รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในกลุ่ม ช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน
2. ต้องไว้วางใจกันและกัน ให้เกียรติรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม วิจารณ์ความคิดเห็นแต่ไม่ควรวิจารณ์บุคคล ควรมีความชัดเจนในการแสดงความคิดเห็น
3. รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองและเพื่อนในกลุ่ม ร่วมกันทำกิจกรรม แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม ปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเอง สร้างบรรยากาศที่ดีและควบคุมการทำงานของกลุ่ม

จากแนวปฏิบัติที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้นำเสนอแล้วนั้น ยังมีงานที่สนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่อยู่ในช่วงของวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่ให้ความสำคัญต่อกลุ่มของเพื่อนเป็นอย่างมาก ดังที่ Slavin (1996, pp.200-204) กล่าวว่าวิธีการเรียนแบบให้ความร่วมมือกันในระดับมัธยมศึกษาชั้นสูงส่งเสริมให้ผู้เรียนที่เป็นวัยรุ่นมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น มีความมั่นใจ มีความภาคภูมิใจในตนเอง และมีความสัมพันธ์กับกลุ่มดีขึ้น โดยเฉพาะรูปแบบการเรียนที่เรียนเป็นกลุ่ม เพราะเป้าหมายของกลุ่มจะเน้นผลสำเร็จของงานที่สมาชิกร่วมมือกันทำ ความสำเร็จของการเรียนรู้อันด้วยวิธีการเรียนแบบนี้ คือ

1. รางวัลของกลุ่ม คือ รางวัลที่กลุ่มได้รับจากผลงานที่สมาชิกในกลุ่มร่วมมือกันทำ
2. ความรับผิดชอบรายบุคคล ผลสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับ การให้ความช่วยเหลือกัน และกันของสมาชิกในกลุ่ม
3. โอกาสของความสำเร็ที่เท่าเทียมกัน สมาชิกในกลุ่มมีโอกาสที่จะได้พัฒนาความสามารถของตนเองโดยได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน

สรุปได้ว่า การสร้างบรรยากาศของการเรียนแบบให้ความร่วมมือนั้น ถ้าหากใช้เทคนิควิธีการสอนแบบบรรยายโดยยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลางย่อมจะไม่ทำให้เกิดผลการเรียนรู้แก่ผู้เรียน แต่ถ้าเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ย่อมทำให้ผู้เรียนสร้างความรู้ขึ้นมาได้จากประสบการณ์ส่วนตัวและการเรียนรู้จากกลุ่ม

ดังนั้นการเรียนการสอนแบบให้ความร่วมมือกันนั้น จึงมีข้อสรุปของคำแนะนำตามที่ Vermette (1995, pp.278-281) ได้กล่าวไว้คือ

1. เริ่มต้นอย่างเหมาะสมและชัดเจน ผู้สอนจะต้องสังเกตพฤติกรรม บุคลิกภาพและความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม ให้ผู้เรียนได้รับความรู้สึกที่ดี มีโอกาสพบกับความสำเร็จของงานที่จะทำ
2. กิจกรรมจะต้องชัดเจน มองเห็นวิธีการและการประเมินที่ชัดเจน น่าสนใจ เปิดโอกาสให้ได้ใช้ความสามารถของสมาชิกในกลุ่มเพื่อสนับสนุนความรับผิดชอบและก่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้
3. มอบหมายความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนและสร้างให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบโดยกำหนดบทบาทหน้าที่ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถและความรับผิดชอบของตนเองอย่างเต็มที่
4. ควบคุมสถานการณ์และดูแลการมีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม ผู้สอนเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ และแก้ปัญหาในกรณีที่เกิดความสับสนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม
5. รวมพลังสมาชิกในกลุ่มโดยนำความสามารถที่หลากหลายของสมาชิกในกลุ่มมารวมกัน แสดงความแข็งแกร่งของกลุ่มด้วยการพัฒนางานและแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดมิตรภาพที่ดีในหมู่คณะ

6. ให้อาจารย์อย่างเหมาะสม การใช้คะแนนเพื่อก่อให้เกิดผลทางบวกในด้านความรู้สึกที่ดีของการทำงานกลุ่ม ยึดหลักว่ากลุ่มจะได้รับประโยชน์มากขึ้นถ้าสมาชิกทุกคนพยายามทำคะแนนให้ถึงเป้าที่กำหนดไว้

7. ปฏิบัติงานกับกลุ่มอย่างเป็นประจำ ควรยึดหลักการทำงานกลุ่มเพื่อสร้างความคุ้นเคยกัน มีการประเมินงานด้วยการทบทวนความรู้เดิมหรือการอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ยึดหลักการพึ่งพาอาศัยกันและกันเพื่อพัฒนางานของกลุ่ม

8. ปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มควรดำรงอยู่ตลอดเวลา ประการสุดท้ายของรูปแบบการสอนที่ให้ความร่วมมือกันนั้นจะต้องให้กลุ่มดำรงอยู่อย่างครบถ้วนบริบูรณ์ โดยผู้เรียนเกิดจิตสำนึกที่จะคิด วิจาร์ณ มีปฏิสัมพันธ์ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นที่อยู่ในกลุ่มที่แตกต่างกันได้

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจกันได้ให้ความสำคัญต่อบรรยากาศที่ผู้เรียนจะได้มีปฏิสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดทักษะทางสังคม เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการที่ทำงานร่วมกัน ช่วยกันแก้ปัญหาตามบทบาทของแต่ละคนเพื่อให้กลุ่มสัมฤทธิ์ผล นับว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมอย่างยิ่งในวิชาภาษาอังกฤษโครงการ

1.3.2 การเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา (Problem-Solving)

แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหานี้เกิดขึ้นจาก John Dewey โดยอาศัยหลักปรัชญาแบบนิยมการทดลอง หรือการสร้างความรู้ด้วยการกระทำจริง (Learning by Doing) และอาศัยหลักจิตวิทยาแบบเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) การสอนแบบแก้ปัญหาเป็นกระบวนการทำงานของนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเรียกหลายรูปแบบ เช่น (1) การสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving Method) (2) การสอนโดยเริ่มจากปัญหา (Problem Method) (3) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) (4) วิธีการใช้เชาวน์ปัญญา (Intelligence Method)

ขั้นตอนของการสอนแบบแก้ปัญหาโดยทั่วไป คือ

ขั้นที่ 1 การตั้งปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา โดยจะต้องเป็นปัญหาของผู้เรียนอย่างแท้จริง ผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะหรือนำทางให้ผู้เรียนตั้งปัญหาขึ้น

ขั้นที่ 2 การแยกปัญหาและการวางแผนแก้ปัญหา โดยผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันแยกแยะปัญหา แบ่งกลุ่มผู้เรียนเพื่อรับปัญหาย่อยไปแก้

ขั้นที่ 3 การลงมือแก้ปัญหา โดยการค้นคว้า หาความรู้ ทดลอง เป็นการเรียนรู้ ด้วยการปฏิบัติจริง

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการรวบรวมทั้งหมดเข้าด้วยกันและรายงานผล

ขั้นที่ 5 การสรุปและประเมินผล โดยการนำผลงานที่ค้นคว้าได้ สรุป เรียบเรียงเป็นเรื่องราว เพื่อบันทึกและประเมินผลงานว่าได้รับความรู้ และมีข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไขอย่างไร (สุวิทย์ หิรัญยกานนท์, 2540, หน้า 292-293)

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการแก้ปัญหานั้นสอดคล้องกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ของ John Dewey ผู้ถือว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและถือว่าประสบการณ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของวิธีการแก้ปัญหา 4 ขั้นนี้ คือ

1. มีประสบการณ์ด้วยตนเองที่กำลังเผชิญกับปัญหาและมีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหานั้น
2. พยายามหาทางให้ทราบอย่างแน่นอนว่าปัญหาที่ตนกำลังเผชิญอยู่นั้นคืออะไรหรือให้คำจำกัดความของปัญหานั้นอย่างชัดเจน
3. คิดตั้งสมมติฐานเพื่อหาทางแก้ปัญหา
4. พิสูจน์ว่าสมมติฐานที่ตั้งขึ้นนั้นว่าถูกหรือไม่ โดยการสังเกตและการเก็บข้อมูล (สุรางค์ ไควตระกูล, 2541, หน้า 295)

รูปแบบการแก้ปัญห่อีกประการหนึ่ง คือ กระบวนการแก้ปัญหาคด้วยความคิดสร้างสรรค์หุติยภูมิ (A Problem-Solving Process : Secondary Creativity) ซึ่ง สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2536, หน้า 101-103) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการแก้ปัญหาแบบนี้ คือ

1. การนำเข้าสู่ปัญหา เป็นการพิจารณาลำรวจขอบเขตและจุดประสงค์ของปัญหา เพื่อเตรียมอารมณ์และความพร้อมของผู้เรียน
2. การเตรียมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นการหาข้อเท็จจริงด้วยการสำรวจทุกสิ่งทั้งที่รู้และไม่รู้ สิ่งที่ต้องการจะรู้ รวบรวมข้อมูลที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหา พิจารณาว่าเป็นใคร ทำอะไร เมื่อไรและอย่างไร เขียนรายการของแหล่งความรู้แต่ละหัวข้ออย่างละเอียด
3. การคิดแก้ปัญหาแบบอนเณกนัย เป็นการเลือกหาคำตอบที่เป็นไปได้ให้มากที่สุด ด้วยการตั้งคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่หลากหลาย ใช้วิธีการระดมพลังสมองด้วยตนเอง โดยใช้กฎเบื้องต้นของวิธีระดมพลังสมอง คือควรประวิงเวลาสำหรับการตัดสินใจ และพยายามหา

คำตอบที่แปลกใหม่ให้มากที่สุด

4. การประเมินค่าคำตอบที่ดีที่สุด เป็นการคัดเลือกสรรหาคำตอบที่ใช้ได้ดีที่สุด อาจจะใช้เกณฑ์การเลือกคำตอบที่เหมาะสมด้วยตารางการให้คะแนน

5. การนำไปปฏิบัติ ควรเริ่มด้วยการวางแผนการทำงานว่าควรปฏิบัติสิ่งใดก่อนหรือหลัง คำนึงถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง วัสดุอุปกรณ์ จัดสรรเวลาให้เหมาะสมกับขั้นตอนการทำงาน

กระบวนการคิดและการปฏิบัติทั้ง 5 ขั้นนี้ไม่ได้มีการแยกจากกันโดยเด็ดขาดเพราะ การปฏิบัติแต่ละขั้นอาจมีการย้อนกลับไปปรับปรุงขั้นตอนที่ผ่านมาแล้ว จึงควรปฏิบัติอย่างรอบคอบ เพื่อให้ผลงานนั้นประสบความสำเร็จ

นอกจากนั้น Tanner et al. (1995, pp. 154-157) ได้กล่าวถึงทฤษฎีและหลักการของการเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา 2 รูปแบบ คือ

1. ความคิดรวบยอดของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหา มี 2 แบบคือ (1) การกำหนดปัญหาให้เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การพัฒนาทักษะของการแก้ปัญหา การฝึกทำความเข้าใจในสิ่งที่อยู่ในความรู้เดิมของผู้เรียน ผู้สอนเป็นผู้ช่วยหาข้อมูลเพื่อเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา (2) การที่ผู้เรียนกำหนดปัญหาขึ้น และหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองตามความต้องการ และความเหมาะสมของข้อมูลในการแก้ปัญหานั้น

2. กลยุทธ์วิธีการของการเรียนรู้แบบแก้ปัญหา มีกระบวนการดังนี้ คือ กระบวนการใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหา (Information - Processing Theory) มีสาระสำคัญเกี่ยวกับข้อมูลของการเรียนรู้เดิมจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ใหม่ของผู้เรียน ดังนั้นวิธีการสอนจะต้องเป็นการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความรู้เดิมของตนเอง และความชำนาญที่มีอยู่เพื่อนำมาแก้ปัญหา อีกประการหนึ่งของกลยุทธ์นี้ คือ การถ่ายโยงความรู้จากห้องเรียนไปสู่สถานการณ์จริงให้มากที่สุด เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาตามสภาพจริง

กระบวนการเรียนรู้โดยใช้บริบทของปัญหาเข้าช่วยในการแก้ปัญหา (Contextual Learning Theory) เพราะสถานการณ์ที่ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิด รวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์หรือบริบทนั้นเพื่อนำมาพิจารณาแก้ปัญหา

กระบวนการเรียนรู้โดยการสร้างแรงจูงใจ (Motivation Theory) เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดความเสี่ยงที่จะแก้ปัญหา โดยใช้ความพยายามในการกระทำซึ่งอาจจะมีโอกาสพบกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวจากการตัดสินใจในการแก้ปัญหา

พร้อมกันนั้น อรรถธรณ เศรษฐเสถียร (1995, หน้า 26-27) ได้กล่าวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเป็นการฝึกผู้เรียนให้ใช้ยุทธวิธีการคิดเพื่อแก้ปัญหา เพราะฉะนั้นปัญหาควรจะอยู่ในระดับที่ไม่ยากเกินความสามารถของผู้เรียน แล้วค่อยพัฒนาระดับของปัญหาให้ยากขึ้น การแก้ปัญหาเป็นการใช้แนวความคิดทางวิทยาศาสตร์ผสมผสานกับความคิดแบบระบบ โดยการกำหนดสมมติฐานของปัญหา ค้นหาข้อมูล นำความรู้เดิมมาประยุกต์เพื่อแก้ปัญหา และตรวจสอบสมมติฐาน จนกระทั่งประสบผลสำเร็จในการแก้ปัญหายังเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องหลาย ๆ ครั้งจนสัมฤทธิ์ผล องค์ประกอบของความรู้ที่ใช้ในการแก้ปัญหา คือ กฎเกณฑ์ การแสดงออกขององค์ความรู้และยุทธศาสตร์ในการรู้คิด กระบวนการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาคงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนจากเพื่อนในกลุ่มมากกว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน รวมทั้งทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกมั่นใจในการแสดงออกและในกระบวนการแก้ปัญหา

Davis et al. (1974, pp. 248-250) ได้นิยามการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาคงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนประกอบด้วยกิจกรรมพื้นฐานทางจิตวิทยา การแก้ปัญหาคงต้องใช้หลักการและความคิดรวบยอดเป็นหลักสำคัญในการแก้ปัญหา โดยมีขั้นตอนของกระบวนการดังนี้ คือ

1. การรับรู้ปัญหา คือ สถานการณ์ใดก็ตามที่เกิดความสับสน คับข้องใจ การรับรู้ นั้นจะทำให้เกิดความคิดที่จะหาวิธีแก้ไขปัญหานี้
2. การกำหนดปัญหา คือ ขั้นตอนที่แสดงอย่างชัดเจนว่าปัญหาที่แท้จริงนั้นคืออะไร
3. การค้นหาทางออกของปัญหา ผู้แก้ปัญหาคงต้องรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ พิจารณาแนวความคิดของตนเอง ตั้งสมมติฐาน และทำการทดลอง
4. การหาทางเลือกและเลือกวิธีการแก้ไข โดยการประเมินทางเลือกที่มีศักยภาพเหมาะสมกับปัญหาเพื่อให้การแก้ปัญหานั้นประสบผลสำเร็จง่ายขึ้น
5. การนำวิธีการแก้ปัญหาไปใช้และประเมินผล เป็นการสรุป หาข้อยุติของการนำวิธีการแก้ปัญหาไปใช้ และประเมินวิธีการแก้ปัญหานั้นว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ฝึกการใช้ความคิดของตนเองและปฏิบัติจริง ฉะนั้นผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับกลยุทธ์ของการแก้ปัญหาเพื่อพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสม ดังที่ Gagné et al. (1993, pp. 220-224) กล่าวถึงกลยุทธ์ในการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาสองรูปแบบ คือ การกำหนดขอบเขตของการแก้ปัญหา และการขยายขอบเขตการแก้ปัญหา โดยมีรายละเอียดของกลยุทธ์นี้ คือ

การกำหนดขอบเขตการแก้ปัญหา เป็นวิธีการที่ผู้เรียนถอยหลังจากเป้าหมายที่กำหนดไว้ วิเคราะห์หาวิธีการที่จะใช้สำหรับการแก้ปัญหาขึ้นมาใหม่ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ (1) ค้นหาความแตกต่างระหว่างเป้าหมายที่กำหนดไว้กับสถานการณ์ที่เป็นจริง (2) ค้นหาวิธีดำเนินการที่สอดคล้องกับความแตกต่างนั้น (3) เสนอวิธีดำเนินการเพื่อลดความแตกต่างนั้น และ (4) ปฏิบัติซ้ำในขั้นที่ 1-3 จนกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้สำเร็จ

การกำหนดการแก้ปัญหาอีกแบบ คือ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าตามสภาพการณ์ปัจจุบันที่เป็นจริง เป็นการดำเนินการที่ไม่ได้ถูกบีบบังคับให้กระทำ แต่เป็นการตรวจสอบวิเคราะห์ความรู้สึกและการเรียนรู้อย่างผิวเผินโดยไม่ได้ใช้ความรู้ใด ๆ เข้ามาประกอบการพิจารณา ซึ่งวิธีนี้อาจจะไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาก็ได้

การขยายขอบเขตการแก้ปัญหา ทำได้ 2 วิธี คือ

การอุปมาอุปมัย เป็นการนำความรู้ที่มีอยู่เดิมมาเปรียบเทียบกับสถานการณ์ใหม่เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการใช้ความคล้ายคลึงของสถานการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นให้เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา

การระดมพลังสมอง เป็นวิธีการแก้ปัญหาที่มีลำดับขั้นตอน คือ กำหนดปัญหา นำเสนอทางแก้ปัญหาโดยไม่มีภาวะวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็น พิจารณาเกณฑ์สำหรับการแก้ปัญหา และนำเกณฑ์นั้นมาพิจารณาหาทางแก้ที่เหมาะสม องค์ประกอบสำคัญของการระดมพลังสมองคือการรวบรวมและวิเคราะห์ทางเลือกด้วยการมองสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นนั้นเพื่อหาทางให้บรรลุผลตามเป้าหมาย โดยมีวิธีการดังที่ Reilly & Lewis (อ้างใน สมศักดิ์ ภาวภูษิตวารรณ, 2540, หน้า 1-2) กล่าวไว้ว่า หัวใจของวิธีการระดมพลังสมองนั้นจะต้องพร้อมใจกันไม่วิจารณ์หรือประเมินค่า ไม่ว่าจะเป็คำพูดเชิงตลก หรือการใช้น้ำเสียงและท่าทางที่ไม่ยินดียินร้ายต่อการแสดงความคิดเห็น เพราะจะเป็นการบีบคั้นความคิดที่จะเกิดขึ้น บทบาทที่สำคัญของผู้นำกลุ่มจะต้องสนับสนุนให้สมาชิกช่วยกันแสดงความคิดเห็น รวมทั้งวางตัวเป็นกลางเพื่อ

ให้ได้ข้อเสนอนั้นมากที่สุด ทุกคนต้องยอมรับความคิดเห็นนั้นแม้จะเป็นความคิดเห็นที่แปลก ๆ หรือเชื่อมโยงความคิดที่ห่างไกลเข้ามา อาจจะเป็นจินตนาการมากกว่าเป็นเหตุเป็นผล เพื่อที่จะได้สรุปและคัดเลือกคำตอบที่ดีและเหมาะสมภายหลัง

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นวิธีการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงอย่างเป็นขั้นตอน เป็นเหตุเป็นผล ผู้เรียนจะได้มีโอกาสใช้ความคิด วิเคราะห์ รวมถึงสมองของผู้เรียนเข้าด้วยกันเพื่อค้นหาทางเลือกที่หลากหลายก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการ จึงเป็นทักษะหนึ่งที่สามารถผสมผสานกับการเรียนรู้แบบให้ความร่วมมือกันเพื่อนำไปปฏิบัติในการทำโครงการซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงตามแนวการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

2. ทักษะทางภาษา

เป้าหมายของการเรียนภาษา คือ การทำให้เกิดสมรรถวิสัยในการสื่อสาร เป็นการรวมทักษะทางภาษา คือ ทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน เข้าด้วยกันเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สื่อสารจริง โดยการใช้ทักษะต่าง ๆ ให้สอดคล้องกัน สัมพันธ์กัน เชื่อมโยงและส่งเสริมแต่ละทักษะเข้าด้วยกันอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสื่อสารนั้น Brumfit (1984, อ้างใน อรุณี วิริยะจิตรา, 2532, หน้า 120) ได้ให้แนวคิดที่ว่า ผู้เรียนที่เรียนภาษาเพื่อมีความสามารถทางภาษาในระดับปานกลางนั้นควรมีความสามารถดังต่อไปนี้ คือ (1) สามารถสนทนาโต้ตอบหรือโต้แย้งแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้ (2) สามารถเข้าใจข้อความที่ได้ฟังหรือได้อ่าน (3) สามารถเขียนอย่างต่อเนื่องได้ ทั้งนี้ได้แบ่งความสามารถทางภาษาออกเป็นสองหัวข้อ คือ ความสามารถเข้าใจข้อความที่ได้ฟังหรือได้อ่าน หมายถึงทักษะรับสาร คือ การฟังหรือการอ่าน และความสามารถสนทนาโต้ตอบโต้แย้งหรือความสามารถพูดแสดงความคิดเห็นและเขียนได้อย่างต่อเนื่อง หมายถึงทักษะส่งสาร คือ การพูดหรือการเขียน

ความหมาย

ทักษะฟัง-พูด เป็นการสื่อสารทางวาจาของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปซึ่งต่างมีจุดประสงค์ที่จะสื่อสารของตนเอง ผู้ฟังจะต้องตีความในสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อความหมาย และสามารถโต้ตอบได้ด้วยภาษาที่ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ ตรงกับความตั้งใจในการสื่อความหมายของผู้พูด (รัตนา ศิริลักษณ์, 2540, หน้า 32)

ทักษะอ่าน เป็นการทำความเข้าใจในการอ่าน โดยใช้ความสามารถในการคิดเพื่อคิดตามข้อมูลและตีความข้อมูลนั้นให้ตรงกับความตั้งใจของผู้เขียน Shepherd (1973, อ้างใน รัตนา วาทวัฒน์, 2537, หน้า 12)

ทักษะเขียน เป็นทักษะเชิงผลิตที่ผู้เขียนแสดงความสามารถในการใช้ภาษาด้วยลายลักษณ์อักษรเพื่อสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ (พูนรัตน์ แสงหนุ่ม, 2538, หน้า 17)

องค์ประกอบที่สำคัญของแต่ละทักษะทางภาษา

ทักษะฟัง-พูด นั้น สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (2534, หน้า 54-55) ได้เสนอแนะสิ่งที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงเกี่ยวกับการสอนทักษะฟัง-พูด ดังนี้ คือ

1. ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ในด้านการออกเสียง การเลือกความหมายและกฎไวยากรณ์ของภาษา สามารถนำสิ่งที่เรียนมาใช้ได้จริงด้วยทักษะทางภาษาและทักษะทางการสื่อสาร
2. ผู้สอนควรเลือกเนื้อหาที่มีความยากง่ายเหมาะสมกับผู้เรียน เป็นตัวอย่างการใช้ภาษาในชีวิตจริงและมีจุดประสงค์ที่ชัดเจน
3. บรรยากาศในการสอนทักษะฟัง-พูด ควรเป็นบรรยากาศที่ไม่เครียด
4. ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้กลยุทธ์ในการพูดให้ผู้อื่นสนใจ รู้จักการเริ่มต้น และการจบบทสนทนา รู้จังหวะการพูดและการฟังผู้อื่นอย่างเหมาะสม

ทักษะอ่าน Dallman & others (1974, อ้างใน รัตนา วาทวัฒน์, 2537, หน้า 14) ได้กล่าวถึงระดับความเข้าใจในการอ่านเป็น 3 ระดับ คือ

1. ความเข้าใจในระดับข้อเท็จจริง คือความเข้าใจเนื้อเรื่องทีอ่านตามตัวอักษรที่เขียน
2. ความเข้าใจขั้นตีความ คือความเข้าใจด้วยการสรุปความ ตีความ และแปลความหมายจากเรื่องทีอ่านได้

3. ความเข้าใจขั้นประเมินค่า คือความสามารถในการประเมินค่าสิ่งที่อ่านมา โดยอาศัยความรู้ และประสบการณ์ของผู้อ่านในการพิจารณาตัดสิน

ทักษะเขียน Harris (1974, อ้างใน พูนรัตน์ แสงหนุ่ม, 2538, หน้า 17) กล่าวถึงความสามารถในการเขียนว่า เป็นการรวมทักษะทางภาษาหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน คือ

1. เนื้อหา คือ เนื้อหาสาระของกาเขียนรวมทั้งความคิดที่แสดงออก
2. รูปแบบ คือ การเรียบเรียงและจัดลำดับเนื้อหาให้มีความต่อเนื่องและตรงตามจุดมุ่งหมายในการเขียน
3. ไวยากรณ์ คือ การใช้รูปแบบและโครงสร้างอย่างถูกต้องและสื่อความหมาย
4. ลีลาภาษา คือ การเลือกใช้ถ้อยคำสำนวนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดอารมณ์และอรรถรสในข้อความที่เขียน

5. กลไกทางภาษา คือ การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เครื่องหมายวรรคตอน การสะกดคำและการใช้ตัวอักษรได้ถูกต้องตามแบบแผนของภาษา

นอกจากนั้น แนวคิดของ Krashen and Terrel (1995, p.58) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ของการสื่อสารตามหน้าที่ของภาษาไว้ 5 ประการ คือ

1. ความเข้าใจในบทเรียนจะต้องเกิดขึ้นก่อนการแสดงออก
2. การผลิตภาษาในระยะเริ่มต้นอาจจะไม่ครบสมบูรณ์ตามกฎเกณฑ์ของภาษา ทั้งนี้ผู้เรียนอาจใช้ท่าทางประกอบการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น
3. เนื้อหาวิชาที่เรียนควรเป็นพื้นฐานของการสื่อสารโดยมองข้ามความผิดพลาดทางไวยากรณ์บางส่วนที่ไม่ได้ทำให้การสื่อสารเปลี่ยนไป
4. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ผู้สอนและผู้เรียนควรมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกันเองเพื่อที่ผู้เรียนจะได้คลายความกังวลในบทเรียน
5. ควรคำนึงถึงปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่นการจัดบรรยากาศของการเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดี

ดังนั้นในการเรียนการสอนเพื่อการสื่อสารจึงไม่ควรเข้มงวดในเรื่องความถูกต้องของการใช้ภาษาพูดจนเกินไปถ้าการสื่อสารนั้นราบรื่น สื่อความหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ ส่วนภาษาเขียนนั้นควรคำนึงให้ผู้เรียนได้ตรวจแก้ไขและประเมินการใช้ภาษาของตนเองให้มาก

ในการสื่อสารทางภาษานั้นทักษะทางภาษาคือ ฟัง พูด อ่าน เขียน จะถูกเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันในลักษณะของทักษะสัมพันธ์ คือ นำภาษาทุกรูปแบบมาประยุกต์ไว้ด้วยกันตามสภาพที่แท้จริงของการใช้ภาษา ซึ่งมีความเป็นพลวัตและเป็นแนวการสอนแบบบูรณาการ ฉะนั้นในการประเมินทักษะทางภาษาด้วยรูปแบบทักษะสัมพันธ์จึงมีข้อควรคำนึงคือ ภาษาที่นำมาใช้ทดสอบควรเป็นภาษาที่เป็นจริงตามสถานการณ์ มีความต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์ของเนื้อความที่สมบูรณ์ เป็นภาษาที่ได้ใช้จริงตามสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น ตลอดจนเป็นการทดสอบเกี่ยวกับทักษะภาษาไม่ใช่เนื้อหาภาษาและเป็นการวัดทักษะภาษาในระดับการสื่อความหมายมากกว่าระดับอื่น ๆ (อัจฉรา วงศ์โสธร, 2539, หน้า 90) ซึ่งคำกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Anderson (1998, p.13) ที่ได้สนับสนุนเรื่องการประเมินผลด้วยทางเลือกใหม่ว่าควรเป็นการประเมินความสามารถตามสภาพที่แท้จริงของผู้เรียน

3. ความภาคภูมิใจในตนเอง

3.1 ความหมายและองค์ประกอบของความภาคภูมิใจในตนเอง

พรรรณี ชูทัย เจนจิต (2538, หน้า 588) กล่าวถึงกฎของเจมส์ (James Law) ว่าเป็นการแสดงพฤติกรรมความรู้สึกที่เกี่ยวกับตนเอง การยอมรับตนเอง ความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) ซึ่งพฤติกรรมทางจิตวิทยานี้ Kash (1978) กล่าวถึงความภาคภูมิใจในตนเองว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลมองเห็นคุณค่าของตนเองในด้านกายภาพ มีเอกลักษณ์ของตนเองตามขีดความสามารถ มีภาพลักษณ์ของตนเองว่าเป็นบุคคลเช่นใด โดยมีพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากการเห็นคุณค่าเกี่ยวกับความสำคัญของทัศนคติในด้านบวกที่บุคคลอื่นมีต่อตนเอง และการยอมรับตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับที่ Maslow (1970, อ้างใน วิวัฒนา มัคคสมัน, 2539, หน้า 165) ว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างมากของมนุษย์โดยมีผลต่อการดำเนินชีวิตในทุก ๆ เรื่อง หากได้รับการตอบสนอง ย่อมนำไปสู่ความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง มีความเข้มแข็ง มั่นใจในความสามารถที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ตามศักยภาพของตนเอง มองเห็นว่าตนเองมีประโยชน์และมีความสำคัญ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลใดไม่ได้รับการตอบสนองย่อมทำให้บุคคลนั้นเกิดปมด้อยช่วยเหลือตนเองไม่ได้ รวมทั้งทำให้ตนเองกลายเป็นภาระของผู้อื่น

นอกจากนั้น Maslow (1970, pp. 45-46) ยังได้แบ่งความภาคภูมิใจหรือการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเกิดขึ้นได้สองประเภท คือ ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองที่เกิดขึ้นจากการเห็นคุณค่าของตนเอง (Self Respect) ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ เช่น การมีจุดเด่น มีผลสัมฤทธิ์ มีความสามารถที่เหมาะสมต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ สามารถบรรลุเป้าหมาย มีความเชื่อมั่นในการพึ่งตนเองและมีความเป็นอิสระในตนเอง อีกประการหนึ่ง คือ ความภาคภูมิใจในตนเองที่เกิดขึ้นจากการได้รับรู้ว่ามีคุณค่าจากผู้อื่น (Esteem from Others) หมายถึงการมีชื่อเสียงเกียรติยศ มีตำแหน่ง มีศักดิ์ศรี เป็นที่ยอมรับและน่าชมเชยของผู้อื่น

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของความภาคภูมิใจหรือการเห็นคุณค่าในตนเองนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Coopersmith (1967, อ้างใน วัฒนา มัคคสมัน, 2539, หน้า 18) ที่กล่าวไว้สององค์ประกอบ คือ องค์ประกอบภายในของบุคคล หมายถึงลักษณะทางกายภาพที่เกี่ยวกับความสามารถทั่วไป สมรรถภาพ การกระทำ ภาวะทางอารมณ์ การสะท้อนความพึงพอใจหรือความวิตกกังวล ค่านิยมส่วนตัว ความมุ่งหวังที่เกิดขึ้นจากการเปรียบเทียบผลของการปฏิบัติตามความสามารถของตนเองกับระดับเกณฑ์ความสำเร็จที่ตั้งไว้ รวมทั้งเพศซึ่งถูกกำหนดโดยสังคมและวัฒนธรรมที่ให้ค่านิยมต่อเพศชายหรือเพศหญิงแตกต่างกัน

องค์ประกอบอีกด้านหนึ่ง คือ องค์ประกอบภายนอกของบุคคล หมายถึงสภาพแวดล้อมที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์และส่งผลให้บุคคลเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองหรือความภาคภูมิใจในตนเองที่แตกต่างกัน ประกอบด้วยสัมพันธภาพระหว่าง พ่อ แม่ สถาบันการศึกษา สถานภาพทางสังคม และการมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน

นอกจากนี้ทัศนะที่เกี่ยวกับความภาคภูมิใจและการเห็นคุณค่าในตนเองยังมีองค์ประกอบสำคัญที่มีผู้วิจัยในประเทศไทยได้นำเสนอไว้อย่างสอดคล้องกันว่า หมายถึงการเห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับตนเองโดยประเมินคุณค่าของตนเองในการประสบความสำเร็จ การชื่นชมในคุณค่าความสามารถตามขีดจำกัดของตนเอง การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น รวมทั้งมีความเชื่อมั่นในตนเองและมีอิสระในการกระทำตามความสามารถของตนเอง (วัฒนา มัคคสมัน, 2539; อรุณฯ สมภักดี, 2540 และ เอกราช แก้วเขียว, 2540)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นพฤติกรรมที่บุคคลประเมินตนเองอย่างเห็นคุณค่าตามขีดความสามารถและด้วยความรู้สึกที่ไม่ล้มเหลว มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีอิสระในการกระทำอย่างเป็นตัวของตัวเอง และได้รับการยอมรับอย่างแท้จริงจากผู้อื่น

3.2 คุณลักษณะของบุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง

ลักษณะของบุคคลที่มีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเอง ตามทัศนะของ Lorr and Wunderlich (1986, อ้างใน วัฒนาวีร์ มัคคสมัน, 2539, หน้า 16) กำหนดไว้สององค์ประกอบคือ

องค์ประกอบด้านความเชื่อมั่น (Confidence Factor) ประกอบด้วย

1. ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง
2. มีความคาดหวังในความสำเร็จ
3. สามารถทำอะไรได้ด้วยความภาคภูมิใจ
4. รู้สึกมั่นใจในตนเอง
5. ประสบความสำเร็จหลายด้าน
6. มีความสามารถสูง
7. ชื่นชมในตนเอง
8. ประเมินตนเองอย่างเชื่อมั่น
9. สามารถทำอะไรได้ตามความต้องการ
10. มุ่งหวังชัยชนะในการแข่งขัน
11. ประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว

องค์ประกอบด้านความเป็นที่นิยม (Popularity or Social Factor)

1. เป็นที่ชื่นชมในหมู่เพื่อนฝูง
2. คนทั่วไปมักคิดดีกับตน
3. คนทั่วไปชอบที่จะอยู่ด้วย
4. มักได้เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ
5. ได้รับความสนใจมากมาย
6. คนทั่วไปเคารพยำเกรง
7. ได้รับการกล่าวถึงแต่สิ่งที่ดี
8. ได้รับการยอมรับจากคนส่วนมาก
9. เป็นที่ไว้วางใจของคนอื่น

10. คนส่วนมากชอบคบหาสมาคมด้วย

11. สนุกสนานเมื่ออยู่ด้วย

นอกจากนั้นลักษณะของบุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเองตามทัศนะของ Branden (1985, อ้างใน วัฒนา มัคคสมัน, 2539, หน้า 17) ได้กล่าวไว้ดังนี้คือ (1) เชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (2) เชื่อว่าตนเองฉลาด มีความสามารถ มีคุณค่าและมีประสิทธิภาพ (3) มีพลังความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเอง (4) มีความมานะพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคและเผชิญกับปัญหาที่ยากซับซ้อน (5) กระตือรือร้นเพื่อให้งานไปถึงจุดหมายที่ต้องการ (6) ยอมรับความเป็นจริง สามารถพูดถึงความสำเร็จความล้มเหลวหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ ของตนเองได้อย่างตรงไปตรงมาและซื่อสัตย์ (7) รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับตนเอง (8) กล้าแสดงทัศนคติอย่างเปิดเผย และ (9) อยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่ ๆ เสมอ

จะเห็นได้ว่า ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นองค์ประกอบสำคัญสิ่งหนึ่งในการดำเนินชีวิตที่ควรได้รับการเสริมสร้างเพื่อให้บุคคลมีความเพียรพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายโดยสามารถยอมรับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นและดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นในการเสริมสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้เรียนนั้นจำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน ดังที่ วัฒนา มัคคสมัน (2539, หน้า 27) ได้กล่าวสรุปหลักการเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเองซึ่งจะพัฒนาขึ้นได้ในสภาพการณ์ดังต่อไปนี้ คือ

1. ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น
2. ได้ประสบผลสำเร็จและชื่นชมความสามารถในความสำเร็จของตนเอง
3. ได้เรียนรู้และยอมรับลักษณะที่ดี และยอมรับขีดจำกัดของตนเอง
4. ได้ใช้ความพยายามมุ่งมั่นในการทำงานตามลำพัง และทำงานร่วมกับผู้อื่น
5. ได้รับข้อมูลย้อนกลับที่เป็นทางบวก
6. ได้ฝึกการยอมรับและเคารพผู้อื่น
7. ได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของตนเอง
8. ได้ช่วยเหลือผู้อื่น
9. ได้ตัดสินใจและประเมินตนเอง

3.3 การประเมินความภาคภูมิใจในตนเอง

กล่าวโดยสรุปแล้วความภาคภูมิใจในตนเองเป็นพฤติกรรมที่บุคคลตระหนักในความสามารถของตนเองอย่างแท้จริงตามสมรรถภาพและขีดจำกัดของตนเอง โดยยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเองตามความสามารถนั้นด้วยความเชื่อมั่นในตนเองอย่างเป็นอิสระ และภาคภูมิใจในตนเองในส่วนที่ได้รับการยอมรับนับถือจากผู้อื่นถึงความสามารถและคุณค่าของตนเอง ฉะนั้นการประเมินความภาคภูมิใจในตนเองของการทำวิจัยครั้งนี้ จึงได้ใช้แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) ของ วัตสัน มัคคสมัน (2539) และ เอกราช แก้วเขียว (2540) ซึ่งปรับมาจาก Coopersmith Self-Esteem Inventory, Adult Form (1984) และ Coopersmith and Gilbert (1982)

ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบในการประเมินความภาคภูมิใจในตนเองเพื่อให้เหมาะสมกับบทเรียนภาษาอังกฤษโครงการโดยพิจารณาพฤติกรรมของผู้เรียนสามองค์ประกอบคือ

1. องค์ประกอบความเชื่อมั่นในตนเอง คือ
 - 1.1 ความสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองได้
 - 1.2 ความสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว
 - 1.3 ความพยายามในการทำงาน
 - 1.4 การรับฟังข้อวิพากษ์วิจารณ์และไม่แสดงกริยาโต้ตอบ
 - 1.5 ความพอใจในงานที่เลือกทำ
 - 1.6 การทำงานใด ๆ โดยคิดว่าจะประสบผลสำเร็จ
 - 1.7 ความชื่นชมการทำงานและผลงานของตนเอง
2. องค์ประกอบความเป็นที่นิยม
 - 2.1 ความเป็นคนสนุกสนานที่เพื่อนชอบทำงานด้วย
 - 2.2 ความเป็นที่ชื่นชอบในกลุ่มของเพื่อนวัยเดียวกัน
 - 2.3 การเสนอความคิดใหม่ ๆ และเป็นที่ยอมรับของเพื่อน
 - 2.4 ความสามารถช่วยเพื่อนแก้ปัญหาของเพื่อนได้
 - 2.5 ความเป็นผู้ที่เพื่อนเลือกให้อยู่ในกลุ่มด้วยความเต็มใจ
 - 2.6 ความสามารถปรับตัวได้และยืดหยุ่นในการทำงาน

3. องค์ประกอบการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น

3.1 การกระตุ้นให้เพื่อนแสดงความคิดเห็น

3.2 การสนับสนุนความคิดเห็นของเพื่อน

3.3 การแสดงบทบาทของตนเองตามที่กลุ่มมอบหมายงาน

3.4 การยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันในกลุ่ม

3.5 การกระตุ้นให้เพื่อนร่วมมือในการทำงานร่วมกัน

3.6 การแสดงออกในการทำงานของกลุ่มอย่างเต็มที่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการ พบว่า โครงการเป็นการผสมผสานเนื้อหาของหลากหลายวิชาด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เช่น การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ การเรียนรู้ด้วยวิธีการแก้ปัญหา การใช้ทักษะภาษาในการสื่อสารเพื่อให้โครงการนั้นสัมฤทธิ์ผลและเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเองอย่างแท้จริง ดังเช่นงานวิจัยต่อไปนี้

4.1 งานวิจัยต่างประเทศ

การศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยโครงการนั้นได้มีผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าโดยการใช้โครงการร่วมกับเนื้อหาวิชาหลากหลายรูปแบบ เช่น Shearer and Quinn (1996, pp.73-76) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้แบบโครงการในวิชาคณิตศาสตร์ โดยกำหนดหัวข้อให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้า ดังนี้คือ โครงการคณิตศาสตร์ โครงการอาชีพ และโครงการสถิติ แต่ละโครงการกำหนดคะแนนสำหรับการนำเสนอเนื้อหา ความคิดสร้างสรรค์ ความเรียบร้อยของงาน ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถเลือกเนื้อหาของแต่ละโครงการได้ตามความสนใจของตนเอง

จากแบบสอบถามพบว่า ความสนใจและความตั้งใจของผู้เรียนที่มีต่อโครงการคือ ความแปลกใหม่ของวิธีการเรียน วิธีการนี้สร้างความมั่นใจให้แก่ผู้เรียนเป็นอย่างมากเพราะสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ทำให้ค้นพบหลักการและทักษะการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ตามสภาพที่แท้จริง ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร คุณค่าของการเรียนคณิตศาสตร์ ได้พัฒนาความคิดและความมั่นใจในตนเองเกี่ยวกับความสามารถทางคณิตศาสตร์ เปิดโอกาสให้ผู้สอนได้ประเมินความรู้ของผู้เรียนอย่างแท้จริงและที่สำคัญที่สุดของ

การเรียนรู้แบบโครงการนี้คือ ผู้เรียนได้รับความสนุกสนาน มีประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่า นอกจากนั้นการเรียนรู้ที่ได้รับการส่งเสริมด้วยแนวการสอนแบบให้ความร่วมมืออีกด้านหนึ่งคือ การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมแบบโครงการ ดังที่ Bush (1995, pp. 32-37) ได้ศึกษาการจัดโครงการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ สำหรับกิจกรรมภาษาอังกฤษหรือการสื่อสารประยุกต์ ผู้ศึกษาได้กำหนดให้ผู้เรียนอยู่ในสถานการณ์จำลองของโรงงานผลิตของเล่นสำหรับเด็ก โดยให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกันเพื่อออกแบบ สร้าง และจัดจำหน่ายของเล่นสำหรับเด็กประเภทตัวต่อ (Lego) บทเรียนสำหรับโครงการนี้นำมาจากบทเรียนของ Kenneth W. Houpp and Thomas E. Pearsall's การจัดกลุ่มของผู้เรียนเป็นกลุ่มที่มีความหลากหลายของความสามารถ เพศ เชื้อชาติ การประเมินโครงการใช้กลยุทธ์การประเมินตามสภาพจริงของการนำเสนอและการใช้คู่มือคำสั่ง ผลสรุปของโครงการนี้พบว่า ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาของงานได้โดยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมาย รู้จักเผชิญกับการแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ และการนำเสนอตัวเองให้เหมาะสมกับการแสดงออก

ในด้านภาษาศาสตร์ของโครงการนี้ ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเขียนอย่างมีกลวิธีตามวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์จากการรวบรวมสื่อสมจริงเพื่อสร้างสรวงศ์วัตถุเหล่านั้นให้มีความหมายในการนำไปใช้อย่างแท้จริง จึงแสดงให้เห็นชัดว่ากิจกรรมโครงการมีประโยชน์อย่างยิ่งในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และเป็นตัวอย่างของรูปแบบที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการกระทำของตนเอง

นอกจากนั้นการศึกษาของ Watson (1995, pp. 209-215) พบว่าประโยชน์ของการเรียนแบบให้ความร่วมมือกันทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหากระบวนวิชาต่าง ๆ จากเพื่อนในกลุ่ม ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่ม ได้รับแรงจูงใจในการเรียน เกิดความภาคภูมิใจในตนเองเพิ่มขึ้น ข้อดีที่เห็นได้อย่างชัดเจนของการเรียนแบบให้ความร่วมมือกัน คือ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มผู้เรียน เจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนแบบสหการที่ผู้เรียนได้มีโอกาสกำหนดหัวข้อที่ตนเองสนใจเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนมีความคิดเห็นในแง่บวกต่องานที่ทำ

Goerss (1996, pp. 110-116) ได้ศึกษาผู้เรียนระดับมัธยมศึกษา ด้วยการกำหนดหัวข้อให้ผู้เรียนศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม กำหนดกลุ่มผู้เรียนแบบหลากหลาย

ความสามารถ ผลลัพธ์ที่ได้ คือ ผู้เรียนมีความคิดเห็นที่ติดอกติดใจที่ตนเองได้เรียนรู้จากกลุ่ม เช่นเดียวกับวิธีกำหนดหัวข้อให้แก่ผู้เรียนที่ Winitzky et al. (1995, pp. 109-118) ได้กล่าวไว้ว่า การยึดความต้องการของผู้เรียนเป็นหลักด้วยการเรียนแบบให้ความร่วมมือกันนั้นก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของโครงการที่จัดทำขึ้นเป็นอย่างดีโดยเฉพาะการใช้วิธีการจัดกลุ่มให้มีการแก้ปัญหา

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า วิธีการนี้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานที่กล่าวไว้ว่าความรู้ในระดับสูงจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องอาศัยความรู้ที่ต่ำกว่าเป็นสิ่งเอื้ออำนวยตามทฤษฎีการเรียนรู้ของ Robert Gagné ดังที่ Flynn (1992, pp. 53-59) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ตามขั้นตอนของ Gagné ซึ่งมีรายละเอียด คือ (1) การสร้างความสนใจ (2) การแจ้งจุดประสงค์ (3) การทบทวนความรู้เดิม (4) การเสริมความรู้ใหม่ (5) การให้คำแนะนำเพิ่มเติม (6) การปฏิบัติตามความรู้ที่ได้รับ (7) การสะท้อนกลับของความรู้ (8) การประเมินผล การแสดงออก และ (9) การถ่ายโอนการเรียนรู้ ผู้ศึกษาได้รวมทฤษฎีการเรียนรู้ของ Gagné กับบรรยากาศการเรียนรู้แบบให้ความร่วมมือ โดยดำเนินการทดลองกับผู้เรียนระดับ 4 จำนวน 26 คน ใช้วิธีการจัดกลุ่มแบบละความสามารถกลุ่มละ 6 คน ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการแบบธรรมชาติและการศึกษาเฉพาะกรณี ผลสรุปของการศึกษาค้นคว้า พบว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Gagné สอดคล้องและสนับสนุนกับกระบวนการเรียนรู้แบบให้ความร่วมมือและทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเองของผู้เรียนนั้นถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งดังที่ Hernandez Noguera (1997) ได้ศึกษาพบว่า แนวโน้มของผู้เรียนชาวเปอโตริกันเกี่ยวกับการพูดภาษาอังกฤษโดยการจัดสภาพการเรียนการสอนให้มีการเสริมสร้างความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเองจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าการเรียนตามสภาพทั่วไป เพราะสภาพแวดล้อมที่ไม่เครียดจะทำให้เกิดความพึงพอใจในแง่บวก เพิ่มการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเอง ไม่ท้อแท้ แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าการจัดสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีพอ ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความวิตกกังวล และเกิดความเครียดแทนที่ความภาคภูมิใจในตนเอง

4.2 งานวิจัยภายในประเทศ

งานวิจัยภายในประเทศที่สัมพันธ์กับวิชาโครงงานนั้นพบว่ามีงานวิจัยของ วัฒนมา มัคคสมัน (2539) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามหลักการสอนแบบโครงงานเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กวัยอนุบาล พบว่ากระบวนการเรียนการสอนแบบโครงงานเป็นการสอนที่เน้นการคิด และการแก้ปัญหา เสริมสร้างคุณลักษณะด้านพุทธิพิสัยและจิตพิสัยเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของงานวิจัยนี้คือ บรรยากาศที่มีการยอมรับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเชื่อมั่นในความสามารถและศักยภาพของผู้เรียนย่อมจะทำให้ผู้เรียนมีพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้อย่างมาก

นอกจากนี้พบว่า บัณฑิตด้านบรรยากาศของการเรียนการสอนที่เสริมสร้างผู้เรียนให้เกิดความภาคภูมิใจตนเองนั้นมีความสัมพันธ์กับแนวการสอนแบบโครงงานและการเรียนแบบให้ความร่วมมือกัน ดังเช่นงานวิจัยของ อรุณข สมภักดี (2540) ที่เปรียบเทียบผลการเรียนวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมด้วยวิธีการเรียนแบบร่วมมือกันกับการเรียนรายบุคคล และศึกษาความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักศึกษา ผลการวิจัยสรุปว่า ผลการเรียนและความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของผู้เรียนระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รวมทั้งบรรยากาศที่สมาชิกในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กัน การแสดงบทบาทของแต่ละคนภายในกลุ่มได้มีส่วนร่วมช่วยให้สมาชิกกล้าแสดงออกอย่างเปิดเผย เมื่อการแสดงออกของผู้เรียนได้รับการยอมรับจากกลุ่มทำให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงออก มีการมองชีวิตอย่างเห็นคุณค่าและมีความหมายมากขึ้น

อนึ่งมีงานวิจัยที่กล่าวถึงแนวคิดในการแก้ปัญหา ดังที่ อรรพรรณ เศรษฐเสถียร (1995) ได้สรุปว่า กระบวนการแก้ปัญหาเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่ม และมีความรู้สึกมั่นใจในการทำงานของตนเอง

สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับทักษะทางภาษาทุกด้านนั้น ได้แก่งานวิจัยของ ปิยฉัตร ปลอดภัย (2535) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของทักษะด้วยวิธีเรียนแบบกำหนดงาน และสรุปว่าคะแนนความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของผู้เรียนแบบกำหนดงาน มีคะแนนสูงกว่าผู้เรียนตามคู่มือผู้สอน รวมทั้งการเรียนรู้แบบพึ่งพากัน

ระหว่างผู้เรียนอ่อนกับผู้เรียนเก่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ และพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารดีขึ้น

กล่าวโดยสรุปแล้วงานวิจัยภายในประเทศเกี่ยวกับโครงการนั้นยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร แต่พบว่าการปฏิบัติโครงการนั้นจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญคือการร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน และร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติโครงการ เพราะเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในตนเองตามศักยภาพอันแท้จริงของตนเอง